

Renata Sugier
VIII Liceum Ogólnokształcące w Lublinie

„Lekko motyłu! Ogień to szkodliwy!”. Poezja Jana Andrzeja Morsztyna w szkole ponadgimnazjalnej

Proponuję lekcję, która odbyła się w klasie humanistycznej w VIII LO im. Zofii Nałkowskiej w Lublinie. Zajęcia poprzedziło wprowadzenie terminów: koncept, konceptyzm, libertynizm, turpizm, barokowy ikon itd. oraz analiza 3 wierszy J. A. Morsztyna (tabelka w załączeniu). Lekcje miały charakter ćwiczeń utrwalających umiejętności analizy i interpretacji utworu w kontekstach kulturowych.

I. Cele zajęć:

- poznanie poezję J. A. Morsztyna na tle kultury barokowej (Rubens, Caravaggio, Velazquez itd.);
- utrwalenie umiejętności analizy i interpretacji utworu poetyckiego;
- odczytanie funkcji różnych środków stylistycznych;
- pogłębienie umiejętności odczytywania utworu w kontekstach kulturowych i historycznoliterackich w klasie humanistycznej;
- kształcenie wrażliwości estetycznej;
- dostrzeganie związków między kształtem artystycznym wiersza a problematyką;
- podkreślenie funkcjonowania motywu miłości i śmierci;
- sprawne i poprawne posługiwanie się poznaną terminologią (np. konceptyzm, koncept, libertynizm, turpizm)

II. Przygotowanie się nauczyciela do lekcji

Zajęcia można zaplanować na 2 godziny lekcyjne. Nacisk należy położyć na analizę poszczególnych tekstów w kiluosobowych grupach uczniowskich. Konieczne jest także przygotowanie reprodukcji obrazów Rubensa, Caravaggia itd. oraz „Słownika terminów literackich” np. pod red. J. Sławińskiego.

1. Nauczyciel rozpoczyna lekcję od krótkiego przypomnienia twórczości J.A.M. (Redivivatus, Do motyła, Niestatek”) i malarstwa barokowego. Lekcja będzie kontynuacją analizy i interpretacji wierszy J. A. Morsztyna pod kątem zaskakujących czytelnika pomysłów.

Proszę przypomnieć , jakie wiersze J. A. Morsztyna poznaliśmy i jakie terminy wprowadziliśmy? (konceptyzm, libertynizm, turpizm)

2. Podział uczniów na grupy, rozdanie tekstów oraz tabel, rozwieszenie reprodukcji

Tytuł	Gatunek	Podmiot	Sytuacja	Co zaskakuje w	Co zaskakuje w
Utworu	Typ liryki	liryczny adresat	liryczna	zakresie formy? (środki artystycznego	zakresie tematyki ? (interpretacja)

				obrazowania)	
NAGRO- BEK PERLISI					
DO TRUPA					
NIESTA- TEK II					
O SWEJ PANNIE					

Przykładowe odpowiedzi uczniów:

Tytuł utworu	Gatunek Typ liryki	Podmiot liryczny adresat	Sytuacja liryczna	Co zaskakuje w zakresie formy? (środki artystycznego obrazowania)	Co zaskakuje w zakresie tematyki? (interpretacja)
DO TRUPA	sonet	Człowiek zakochany, adresat - trup	Zestawienie sytuacji zakochane-go i trupa; skarga nieszczęsnego kochanka	Metafory np. rozum łańcuchem spowity , trup – wyraz kolokwialny, wulgarny w sonecie – turpizm; antyteza- początek; porównanie, hiperbola nieszczęść zakochanego; inwersja, gradacja -3,4-	Koncept- motyw - zestawienie sytuacji miłości (radość, życie) i śmierci (koniec, smutek); 1,2 zwr. Cechy podobne; 3,4 zwr. Różnice; <u>puenta</u> - gorzej ma zakochany; turpizm

				trup nie czuje, zakochany cierpi; przerzutnia- zbywszy; puenta, paradoks – gorsza od śmierci jest miłość, anafory – ja, ty	Analogie- obaj błądzi, świece i wewnętrzny ogień, ciemność i zamroczone zmysły, niewola, związane ręce; Kontrasty i puenta
NIESTA- TEK II	erotyk liryka pośrednia	Zakochany mężczyzna, który łatwo ulega emocjom i od nich uzależnia postrzeganie ukochanej	Mężczyzna mówi o uczuciach do kobiety w zależności od emocji, jakie żywi; miłość idealizuje, niechęć zohydza	Koncept formalny - symetryczna budowa, części ciała wymienione w cz. I – w II w odwrotnej kolejności; wyliczenie buduje napięcie i tempo; apostrofa do panny; hiperbola: przesadnie idealizuje i zohydza; motyw vanitas (oczy perzyną)- przemijanie czasu, śmierć , rozkład urody w oczach kochanka; metafory- oczy jak ogień; ekwiwalenty	Koncept psychologiczny – dwoistość; subiektywne postrzeganie ukochanej osoby uzależnione od relacji emocjonalnej między kochankami; temat miłości w przewrotny sposób: pochwała urody kobiecej i przygana; idealizuje kobietę bądź czyni z niej potwora
O SWEJ PANNIE	erotyk barokowy ikon	Mężczyzna dumny z urody swej ukochanej – jasnej cery	Pochwała urody, cery kobiecej oparta na 1 porównaniu	Wyliczenie 6 białych przedmiotów, hiperbola – cera jeszcze bielsza; anafora – biały; symetria, paralelizm składniowy, symbolika bieli – niewinność; gradacja BIELI; potęgowanie wrażeń; puenta	Koncept- wrażliwy na kolory mężczyzna uczy odbiorcę wrażliwości na piękno świata; błaha pochwała jasnej cery dziewczęcej sygnalizuje zachwyty i gorące uczucie, dumę mężczyzny
NAGRO- BEK PERLISI	nagrobek, epitafium	Zakochany mężczyzna, który chce sprawić przyjem- ność swej pani, zapła- kanej pani pieska	Uroczysta, podniosła pochwała pieska – tytułowej Perlisi, aby zwrócić uwagę ukochanej (moja pani)	Patos, hiperbola zalet pieska, porównania i wyliczenia zalet; antropomorfizacja zalet psa, personifikacja sprzętów, mebli; hiperbola wielkości straty, puenta – kontrast – śmiech	Koncept – utwór pośmiertny poświęcony psu; żart poety z nadmiernej żałoby ukochanej z powodu śmierci suczki; uroczysta pochwała pieska, wyliczenie jej licznych

				śniegu, motyw śmierci, przemijania, motywy mitologiczne – Wyspy Szczęśliwe ; analogia Perlisia- perła, zdrobnienia	zalet, zaskakująca puenta – śmiech śniegu – rozbija poważny nastrój.

3. Wnioski: Proszę na zakończenie opisać ideał barokowej kobiety na podstawie analizowanych wierszy oraz obrazów.

Kobieta baroku (na podstawie obrazów i wierszy) jest pulchna, duża, krzepka, silna, zdrowa, ma piękną, jasną cerę, duże czarne oczy, głęboki dekolt i widoczne małe piersi, złociste włosy, perłowe zęby, małe stopy; jest zmysłowa, poeci i malarze są zafascynowani miłością i śmiercią.

4. Praca domowa: Rozwiń myśl B. Chrzęstowskiej: „...podkreślając nietrwałość, ale i świetność świata, artyści barokowi proponowali, aby przed śmiercią nacieszyć się jego urokami, okazując radością życia wdzięczność za nie.”

Załącznik (lekcja pierwsza)

Tytuł utworu	Gatunek Typ liryki	Podmiot liryczny adresat	Sytuacja liryczna	Co zaskakuje w zakresie formy? (środki artystycznego obrazowania)	Co zaskakuje w zakresie tematyki? (interpretacja)
REDIVI-VATUS					
DO MOTYLA					

NIESTA- TEK I					

Przykładowe odpowiedzi uczniów:

Tytuł utworu	Gatunek Typ liryki	Podmiot liryczny adresat	Sytuacja liryczna	Co zaskakuje w zakresie formy? (środki artystycznego obrazowania)	Co zaskakuje w zakresie tematyki ? (interpretacja)
REDIVIVATUS	erotyk	Ujawnia się w II cz. – marzy ciel, libertyn, redivivatus czyli przywrócony do życia	Przywołanie wędrowki dusz Pitagorasa, marzenie, aby po śmierci (redivivatus stał się wiatrem i podnosił chustę na piersiach kobiety	-tryb warunkowy, rozbudowane porównanie, puenta, metafora – alabastrowa jaskinia, przerzutnia, motyw vanitas, przemijania – mitologiczne „Parki zwiną przędzę”, motyw miłości	Libertynizm - postawa głosząca pochwałę zmysłów i seksualizm, negowali istnienie duszy nieśmiertelnej; Koncept - Poeta marzy o wędrowce dusz (Pitagoras) i reinkarnacji jako wiatr, który spoczywa w letni dzień na jasnych piersiach kobiety – flirt, seks
DO MOTYLA	sonet	P. lir. to zakochany mężczyzna, adresat motyl	Zwrot do motyla, który ginie w płomieniach świecy jak kochanek w płomieniach miłości	Synonimy: ogień, miłość, śmierć; analogia motyl – kochanek, motyw miłości i śmierci; eksklamacje, elipsy, hiperbola uczucia, metafora śmierć się żarzy, kolokwializmy: leziesz w trumnę, gachu, rozpusta ; przerzutnie, anafora	Turpizm – motywy brzydoty, śmierci... Koncept -Motyw miłości i śmierci – kochanek gotowy jest umrzeć po zbliżeniu (pocałunku) z ukochaną, pałą go ognie miłości jak motyla ognie

				- sam	świecy, przestroga jest bezsensowna-zginą obaj, motyl po dokazaniu rozpusty ze świecą, czego zazdrości mu kochanek
NIESTA- TEK I	Erotyk, barokowy ikon, liryka pośrednia	Zakochany mężczyzna krytykuje cechy kobiety	Refleksja na temat niestałości kobiet	lkon- zestawienie, spiętrzenie metafor i porównań dla oddania jednego zjawiska; wylczenie zjawisk nieprawdopodobnych; paralelizm składniowy – 1 zdanie nadrzędne i 9 podrzędnych; anafora – prędziej; hiperbola niestałości kobiecej; paradoks – prędziej słońce na nocleg skryje się w jaskini; puenta	Koncept – ukazanie hiperbolizowanej zmienności, niestałości kobiet; zmienność i nietrwałość wszystkiego – motyw vanitas Parafraza tekstu G. Marino.